

מראי מקומות- עבודה זרה י"א

עבודת כוכבים או דברים של הבל ובטלה, וכולן יש בהם צורך ע"ז, אבל דברים של טעם שרי, ובשרפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן, לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא. וע' בקהלות יעקב (ה', ב') שהביא מה שהק' בביאור הגר"א (יו"ד קע"ח, ז') דהא בסנהדרין נ"ב מבואר דהא דשורפין על המלכים הוא משום דכתיבא באורייתא, ולכן לא מהן גמרינן. וא"כ, לכאור' מוכח מזה דמה דשורפין משום דיש בו כבוד אי"ז טעם מספיק להתיר, ורק משום דכתיבא באורייתא הוא דשרי. ותי' הקה"י דהר"ן ס"ל דסוגיות חלוקות הן, דהא כ' תוס' דשני מיני חוקות הן, אולם י"ל דהר"ן ס"ל דמשמע מהא דלא הביא הגמ' כאן הא דכתיבא, דס"ל להגמ' כאן דמה דאינו משום דרכי האמורי הוא מטעם אחר, ולא משום דכתיבא, אלא שהוא משום חשיבותא.

(ד) ואי חוקה היא, אנן היכי שרפינן, וכו'- הק' הקהלות יעקב (ה'), למה צריך להק' באריכות, הרי בברייתא אי' בהדיא דאין בהם משום דרכי האמורי, וא"כ נראה דאינה חוקה. וכ' ליישב ע"פ מש"כ רש"י לבאר דאיסור דרכי האמורי הוא מדכתי' לא תעשה כמעשיהם, דאי"ז קרא דובחקותיהם לא תלכו דהביא הגמ' לענין חוקה, ומשמע דהא דדרכי האמורי והא דובחקותיהם לא תלכו ב' ענינים הם. וביאר ע"פ מש"כ תוס', דבאמת יש ב' ענינים בחוקות, א' שעושה לשם עבודת כוכבים, וא' שעושה לשם דעת הבל ושטות שלהם. ופי' תוס' דכאן בסוגיין מיירי באותו חוק שעושין לשם ע"ז, ואהא מסקינן דלאו חוקה לע"ז היא, אולם הי' מקום לומר דאכתי מדרכי האמורי הוא, וע"ז כ' תוס' ע"פ הגמ' בסנהדרין דלאו משום דרכי האמורי הוא, משום דכבר כתיבי בקרא ולא מינייהו גמרי'. וא"כ, מה דאי' בברייתא דאין בזה משום דרכי האמורי, אי"ז ענין לסוגיין, דכאן מיירי לענין ובחוקותיהם, ולכן שפיר הי' הגמ' צריך להק' מטעם דאי חוקה היא היכי שרפינן, ולא הק' ממה דשנינן להדיא דלית

(א) מכלל דר"מ סבר ל"ש וכו'- העיר הריטב"א, דלכאור' הי' הגמ' יכול לדייק מר"מ גופי', דאין חילוק בין אם עושין שריפה או לא, דהא לא אמר שום חילוק בזה, ולמה צריך לומר "מכלל וכו'". וכ' מר"מ גופי' לא הי' שייך לדקדק בהכי, דאולי ס"ל דלעולם מה שיום המיתה אסור הוא משום דלעולם עושין שריפה, ולכן מן הסתם הוי איד. ולכן דוקא מדרבנן מחלקים בכך דייק הגמ' דר"מ לא ס"ל הכי.

(ב) אלמא שריפה לאו חוקה היא, מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא- פרש"י, מהא דלא תלי טעמי' בשריפה, אלמא דר"מ ס"ל דשריפה לאו חוקה היא, לשם ע"ז. אבל רבנן דתלו טעמיהו ס"ל דחק העובדי כוכבים הוא לשם ע"ז. ופי' הריטב"א שי' רש"י, דס"ל לר"מ דכיון דפעמים שורפין ופעמים אין שורפין, אלמא אי"ז חוק להמלכים, ורק האיד גרידא הוא חוק להם. ומה שאין שורפין לכל המלכים, היינו משום דלא כל מלך ראוי הוא כ"כ למלוכה, ואם אינו ראוי אין שורפין עליו. אבל מ"מ לעולם עושים איד, ולכן בכל מיתה של מלך הוי יום מיתתו איד להם. אבל רבנן סברי דאם אין עושין לו שריפה, גם אין עושין לו איד, דהא לאו מלך מקובל הוא להם, ולכן רק במקום שעושין שריפה הוי איד. אלא שהק' הריטב"א על פי' זה, דכיון דכל קו' ותי' של הגמ' הוא לשי' רבנן, א"כ ל"ל לדייק מר"מ כלל, הלא כל הקו' הוא מרבנן גופייהו, דס"ל דטעם הדבר הוא משום שריפה, וכך אמרו בפירוש, ולכאור' אי"צ דיוק מר"מ. ולכן פי' הריטב"א דעיקר קו' הגמ' הוא בין לר"מ ובין לרבנן, והגמ' דייק דבין לר"מ ובין לרבנן הוי שורפין רק היכא שהי' המלך מקובל, אלא דנח' רק אם הוי עושין איד היכא שלא הי' המלך מקובל, אבל בין לר"מ ובין לרבנן מבואר ששריפה חוקה היא.

(ג) שורפין על המלכים, ולא מדרכי האמורי- פי' הר"ן (ב: בדפי הרי"ף), אי"ז מדרכי האמורי משום דלא אסרה תורה אלא חוקות של

בה משום דרכי האמורי. וזה מה שהביא רש"י קרא אחרינא, דס"ל לרש"י דדין זה דדרכי אמורי נלמד מקרא אחרינא, דזהו מה דאי' בגמ' דשריפה לאו חוקה, היינו דאינו אלא חשיבותא.

(ה) **עיקור שיש בה טריפה אסור- פרש"י**, ואע"פ שאין סופו ליהנות ממנה, אסור לגרום לבהמה טריפות בידים. ולא ביאר רש"י הטעם, וכ' הריטב"א דאפשר דטעמא הוא משום צער בעלי חיים טפי כשעוקרה במקום שעושה אותה טריפה. ועוד טעמא, דעקור שיש בה טריפה אסור משום בל תשחית. ואע"ג דשריפת כלי תשמישו לית בה משום בל תשחית, כיון שהוא משום כבודו, שאני הכא שאין זה תשמיש חשוב כ"כ, אלא תשמיש דתשמיש. ולפיכך, דיינו למנעה מאותו תשמיש ומכל מלאכה, ולא לאוסרה בהנאה ובאכילה, משא"כ בכלי תשמישו וסוס שרוכב עליו דמנעינן מכל הנאה.

(ו) **ת"ש דתני' תרויהו, יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו- פרש"י**, תרתי מתני' נינהו ולא גבי הדדי תניא להו. והק' התוס' רי"ד, אם אי' דב' ברייתות הן, א"כ נמצא דבאמת חולקים אהדדי, דבשלמא מתניתין סתמא קתני, א"כ י"ל דכוונתו לשניהם, אבל בכל ברייתא דנקט א' מהם, לכאור' יש לדקדק דרק בהעברת או הנחת בלורית עושים איד, ולא בשניהם. ולכן פ"י דבאמת ברייתא א' הוא, דכ' בין הנחת בין העברת בלורית, וש"מ דבשניהם עושים איד. ומה שנקט תגלחת ב' פעמים, כ' התורי"ד שהוא משום דמנהגם ה' לגלח הזקן ומניחין הבלורית, ולתקופת השנה היו מגלחין הזקן ומעבירין גם הבלורית (וכמש"כ תוס'), ולכן בשניהם נקט גלוח הזקן.

(ז) **אחת לשבעים שנה- כ' התוס' רי"ד**, פ"י כנגד גלות בבל. כלומר, אומרים שקץ גאולתן שבעים שנה הוא כמו שנגאלו מבבל, וכשמגיעין שבעים שנה ואין נגאלין עושים אותו יום איד, ועוד מצפים עד שבעים אחרים.

(ח) **כולה שתא פלחי להו- פרש"י** (ד"ה קבועין) דכל השנה עושין איד, ולכן אסור במשא ומתן עמהם לעולם. והק' הריטב"א, הא אמר שמואל בתר הכי דבגולה אין אסור אלא יום אידם בלבד, ומשמע דגם על זה קאי. וכיון שכל השנה עושין עובדיהן יום איד, מה הרויחו בני הגולה באלה, הרי כל יום אידם הוא, ואף לבני גולה אסור. ות"י דהא דאמר' דיום אידם כל השנה, לאו איד ממש הוא, דזה לא מסתבר, דמלאכתן אימתי נעשית, אלא לומר שרגילים יחידין מהם לעשות לה זבחים תמיד, ולכן ס"ל לר' חנן בר רבא אמר רב דאסורים לעולם. וע"ז אמר שמואל דרק יום אידם ממש אסור, ולכן בכל השנה מותר חוץ מיום אידם ממש, שקבוע לכל.

(ט) **מהו לילך לשם- פ"י הכסף משנה** (ע"ז ט', ט'), דהיינו לעבור דרך שם. ופרש"י דטעם שלא יהי' מותר לילך שם הוא משום חשד, שלא יאמרו דהולך דרך שם כדי לעבוד הע"ז. וא"כ, אם דרך זה הוא גם דרך לעיר אחרת, אז אין איסור, דיאמרו דהולך לעיר אחרת. אולם ע' בכס"מ שם דהבין בדעת הרמב"ם דאין האיסור משום חשד, אלא האיסור הוא משום שנראה כנהנה מאותה העיר שיש בה ע"ז, דאלמלא הוא לא הי' יכול לילך למחוז חפצו. אבל כשיש דרך אחרת להגיע למחוז חפצו, אז אין נראה כנהנה מעיר שיש בה הע"ז. **וע' ברשב"א** (יב.) שכ' דכל האיסור לילך לשם הוא דוקא בישראל שאינו דר שם ובשאינן יהודים דרים שם, אבל אם יהודים דרים שם מותר, דהו"ל כמי שאין דרך מיוחדת לאותו מקום דמותר, משום דתלינן דלמקום אחר הוא הולך משם, והכא נמי תלינן דלביתו או לבית ישראל הוא הולך. וע"ע שם שהביא מש"כ ר' יונה דכל האיסור הוא רק היכא שיש יריד שם, שהעובדי ע"ז באים מכמה מקומות לשם, אבל אם רק יש יום איד באותו עיר, אין איסור לבוא שם מעיר אחרת, דאין חוששים אותו בכה"ג שבא להשתתף בהאיד ולעבוד הע"ז.